

การส่งเสริมงานอนุรักษ์งานปักผ้าเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำไทยของชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่แจ้ กรุงเทพมหานคร

The Promotion in the Reservation of Khon and Thai Classical Dance Embroidered Costumes of Khean Niwas Trok Kai Jae Community

รองศาสตราจารย์เสาวภา ไพทยวัฒน์*

อาจารย์ศิริมาลย์ วัฒนา**

สุรศักดิ์ สุโสภา**

Associate Professor Saowapa Phaithayawat,

Siriman Wattana,

Surasak Suosot

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้และสร้างอาชีพงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทย ของชาวชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่แจ้ 2) ปัจจัยในการสนับสนุนเพื่อส่งเสริมอาชีพงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทยของชาวชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่แจ้ ให้ดำรงอยู่และสืบสานอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดความรู้งานปักผ้าเครื่องแต่งกายชุดโขน ละครรำไทย ของชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่แจ้ เป็นการสอนงานจากหัวหน้างานและให้ค่าจ้างเป็นรายชิ้น โดยผู้ร่วมงานทำการปักตามรูปแบบมาตรฐานของกรมศิลปากร โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนด้านความเชื่อถืองานปักผ้าที่มีคุณภาพและมีความซื่อสัตย์พร้อมกับเรียกค่าจ้างที่ไม่สูงมาก งานปักผ้าชุดเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำไทย

เป็นงานที่คนในชุมชนกลุ่มที่มีความสามารถด้านนาฏศิลป์ไทยได้จัดทำผ้าปักเครื่องแต่งกายชุดโขน ละครรำไทย เพื่อใช้ในงานบุญปีใหม่อุทิศถวายแด่กรมหมื่นจักรเจษฎาซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินในประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากปัจจัยที่สนับสนุนแต่พบว่าขาดความต่อเนื่องในการสร้างคนกลุ่มใหม่ กลุ่มคนหนุ่มสาวของชุมชนมีงานอาชีพอื่นแล้ว จึงมิได้เห็นมาประกอบอาชีพงานปักผ้าซึ่งส่งผลให้งานปักผ้าของชุมชนยังคงเป็นงานเล็กๆ ที่ไม่สามารถขยายกลุ่มอาชีพได้

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและการถ่ายทอดความรู้ด้านงานปักผ้าเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำไทย ของชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่แจ้ สมควรขยายงานโดยให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเข้ามาเพื่อฝึกฝนแทนคนรุ่นเก่า 4 คน โดยขอรับความร่วมมือ

*อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

**อาจารย์ที่ปรึกษา

จากสถานศึกษาของกรมศิลปากรและการนำเสนอ การประชาสัมพันธ์ตนเองในงานช่างปักผ้าชุดโขน ละครรำไทย ในรายการโทรทัศน์พร้อมการฝึกอบรม เพื่อสร้างคน สร้างงาน สร้างอาชีพ ในการประกอบ อาชีพดังกล่าวนี้ได้ตลอดไป

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, การปักผ้า, เครื่องแต่งตัว

Abstract

The objectives of this research are:

1. To study the ways of transferring knowledge and creating work of Khon and Thai Classical Dance Embroidered Costumes of Khean Niwas Trok Kai Jae Community. 2. The factors in supporting for professional promotion of Khon and Thai Classical Dance Embroidered Costumes of Khean Niwas Trok Kai Jae Community to be existent as well as sustainably continual.

The result of the research found that the knowledge of embroidering Khon costumes and Thai drama of the community of Khean Niwas-Trok Kai Jae is taught by the leaders of embroidering group. They are hired depending on each piece of costumes. The workers who embroider the costumes have to concentrate their own attention to their works following the original costume of Silapakorn department. The workers are skillful, and they are loyal to be hired.

Embroidering Khon and Thai dancing costumes is used in making merits on New Year's day to donate on behalf of Krom

Muan Jak Jessada, who was the landlord in the early Rattanakosin. However, the young generation in the community do not make a living from embroidering Khon costumes. Therefore, embroidering costumes is worked by only a small group of workers.

There are many suggestions of the community of Khean Niwas; the government should support this group of workers. The well-skilled embroidering leaders have only four people left in the community and all of them are old. So, Department of Fine Arts (Silapakorn) and the Government Publics Relations Department should support them and broadcast the community on television. In addition, the government should train people and support them to work in embroidering Khon costumes and Thai drama of the community of Khean Niwas-Trok Kai Jae.

Keywords: the Reservation. embroidery, costume

บทนำ

โขน ละครรำไทย เป็นศิลปะการแสดง ที่ถ่ายทอดความเป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทย นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีรูปแบบการแสดงที่เป็นแบบแผนเฉพาะ และกำหนดเป็นจารีตในการแสดงที่ยึดถือปฏิบัติกัน มาจนเป็นประเพณี อันมีสถาบันพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ หรือเจ้านายชั้นสูงเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชู และผู้นำในการสร้างสรรค์ กระทั่งภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เกิดการพัฒนา

เปลี่ยนแปลงโอนหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านนี้ คือ กรมศิลปากร ถึงแม้จะมีหน่วยงานของทางราชการรับผิดชอบ แต่ยังไม่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสถาบันพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ในการอุปถัมภ์ คำขวัญในด้านนาฏดุริยางคศิลป์ โดยเฉพาะเรื่องของการแต่งกาย นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การแสดงมีความสวยงามอลังการเป็นเครื่องแสดงฐานะ ลักษณะของตัวละคร บ่งบอกให้รู้ถึงลำดับศักดิ์และเชื้อชาติ ทำให้ผู้ชมเห็นภาพพจน์ที่เด่นชัด เครื่องแต่งกายที่ใช้มักเลียนแบบมาจากเครื่องต้น หรือเครื่องทรงพระมหากษัตริย์ที่มีรูปแบบเฉพาะอันเป็นศิลปะสร้างสรรค์ในแบบฉบับที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตวิจิตรงดงาม เครื่องแต่งกายโขน ละคร มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน

- 1) ศิราภรณ์ หมายถึง เครื่องประดับศีรษะของตัวละครแต่ละประเภท เช่น พระ, นาง, ยักษ์ และลิง
- 2) ถนิมพิพาภรณ์ หมายถึง เครื่องประดับกาย
- 3) พัสตราภรณ์ หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่เป็นผ้า ซึ่งรวมถึงการกำหนดรูปแบบ ลักษณะ สี และขนาดเครื่องแต่งกายด้วย

การแสดงโขน ละครของไทยจัดเป็นนาฏศิลป์ไทยที่มีความประณีตและเป็นจารีตนิยม โดยกรมศิลปากรเป็นผู้สืบสาน ในด้านการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ด้วยเหตุนี้กรมศิลปากรซึ่งได้กล่าวไว้ในงานศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกายโขนเครื่องโขน - ละคร ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปี 2550 ได้กล่าวว่า “เครื่องแต่งกายโขนเครื่องโขน - ละคร ที่พบเห็นในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและพัฒนาให้ทันสมัยขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออกแบบ สี ขนาด หรือเครื่องประดับลาย ซึ่งมองเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ลักษณะเสื้อโขนแต่เดิมนั้นตัวแขนเสื้อ

สีจะแตกต่างกัน คือ ตัวสีเขียว แขนสีแดงและปักลายเดียวกันทั้งหมด จึงเป็นที่ห่วงเกรงว่าในอนาคตรูปแบบเครื่องแต่งกายโขนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอีก จนไม่สามารถค้นหาข้อมูลรูปแบบดั้งเดิมได้ ทำให้สูญเสียคุณภาพทางด้านศิลปะอันมีประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า” (กรมศิลปากร, 2550, 10) ขั้นตอนเพื่อจัดทำงานต้นแบบด้านเครื่องแต่งกายนับตั้งแต่การคัดลอกลายตามประเภท การนำระบบคอมพิวเตอร์กราฟิกมาใช้ในงานปัก ทั้งนี้เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันและอนาคต ความรู้หลักในทุก ๆ เรื่องล้วนมีต้นกำเนิดจากบุคคลและแหล่งความรู้ที่ได้รับการบ่มเพาะจากกรมศิลปากร นับตั้งแต่งานที่อยู่เบื้องหน้า คือ การแสดงของนักแสดง ความไพเราะของเครื่องดนตรี ความสวยงามของฉากประกอบการแสดงและเครื่องแต่งกายของผู้แสดงที่มีความสวยงามและได้ส่งผลให้ผู้แสดงมีความโดดเด่นเป็นพิเศษ หากแต่งงานเบื้องหลังซึ่งเป็นงานปักผ้า โดยเฉพาะในด้านชุดเครื่องแต่งกายตัวโขน ละครรำไทย งานลักษณะนี้ งานของช่างปัก ซึ่งจะต้องเริ่มตั้งแต่งานง่าย

- 1) การลอกลายลงบนผ้าปักให้ถูกตำแหน่งของเครื่องแต่งกายแต่ละตัวละคร การใช้สีผ้า การชิงสะดึง การตัดขนาดของดินโปรงให้มีขนาดเหมาะสมกับลวดลายที่ใช้ในงานปัก การจัดเก็บดิน การใช้เข็มร้อยดิน การใช้ดินข้อและดินโปรง การใช้เชือกดิบเพื่อหนุนลายให้หนุนดูสวย

- 2) ชั้นปัก ผู้ปักจะต้องนั่งในตำแหน่งที่เหมาะสมมีพื้นที่สำหรับทำงาน การนำไม้สะดึงซึ่งด้วยผ้าตัวนประกบผ้าดิบเพื่อป้องกันไม่ให้ผ้าขาดขณะปักและใช้ด้ายเนา การแทงเข็มเพื่อนำดินลงบรรจุในลายปัก

เนื่องจากงานปักผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องแต่งกายตัวละครเป็นงานที่มีเฉพาะตามฐานะของ

ตัวแสดงโดยมีแบบปักหรือกล่าวได้ว่าทำงานตามใบสั่งงาน ด้วยเหตุนี้งานปักผ้าจะเป็นงานเดิมซึ่งผู้ปักเครื่องแต่งตัวโขน ละครรำได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้ ผู้แสดง ผู้จัดละคร สำหรับงานปักเป็นงานของกลุ่มงานโรงละคร สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ซึ่งจะประกอบด้วยสตรีสูงอายุที่ทำงานมาที่โรงละครแห่งชาติและได้ปมเพาะความชำนาญจากการเป็นลูกน้องและพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ชำนาญงานที่ได้รับความไว้วางใจประกอบด้วยนักเรียนครูอาจารย์ นักแสดงจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ในผลงานที่ปฏิบัติงานในกรมศิลปากรซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก ผู้คนในแวดวงจะรู้จักกันในด้านฝีมือการทำงาน และให้ความไว้วางใจการจ้างงานให้ปักเสื้อผ้าชุดโขน ละครรำไทย จากความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคล ที่รับจ้างปักผ้าเพื่อใช้ในการแสดงโขน และละครรำไทยของกรมศิลปากร จึงเป็นที่มาของความไว้วางใจของผู้ว่าจ้างงานกับคนเก่าแก่ของโรงละครแห่งชาติ ซึ่งคนกลุ่มงานปักจะมีจำนวนไม่มากและผู้ที่ทำงานจะมีงานประจำตามที่ทางราชการได้รับมอบหมายให้ดำเนินการ จากปัจจัยที่สนับสนุนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา งานแสดงโขน ละครรำไทย ได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติตั้งปรากฏในการเผยแพร่การแสดงสู่สังคมอย่างแพร่หลายและความสนับสนุนหลังจากปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในการพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อจัดเครื่องแต่งกายในชุดโขนของกรมศิลปากรชุดใหม่ให้มีความงดงามยิ่งขึ้น อีกทั้งทรงมีพระราชเสาวนีย์ในการชื่นชมศิลปะการแสดงของไทยและเชิญชวนให้ชาวไทยได้ให้การอนุรักษ์การแสดงโขนโดยเฉพาะในสถานศึกษา ด้วยเหตุนี้สถานศึกษาซึ่งมีความพร้อมในด้านการจัดแสดงโขนได้สนองในพระบรมราโชบายของพระองค์ โดยเฉพาะสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

ทั้งระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ให้ความร่วมมือในการสืบทอดนาฏศิลป์ไทย ด้านการฝึกหัดการแสดงโขน ละครรำ ให้เป็นงานของสถานศึกษา อีกทั้งงานแสดงอื่นๆ ในยุคปัจจุบันได้มีการเสนอความสวยงามของงานนาฏศิลป์ไทยในงานแสดงงานธุรกิจบริการ อาทิ งานการท่องเที่ยวและการโรงแรม รวมถึงการละคร การโฆษณาต่าง ๆ ซึ่งใช้ตัวละครของโขน ละครรำไทยเป็นตัวเอกในการสื่อสารความเป็นไทย เมื่อจำนวนผู้ใช้งานปักผ้าซึ่งใช้ในชุดโขน ละครรำไทยมีจำนวนมากขึ้น ในขณะที่จำนวนผู้ปฏิบัติงานด้านงานปักผ้าจะมีเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนค่อนข้างจำกัด อีกทั้งงานปักผ้าเป็นงานที่ต้องใช้เวลาในการทำงานจึงส่งผลให้เกิดความขาดแคลนช่างปักผ้าชุดโขน ละครรำไทย และการแต่งตัวของนาฏศิลป์ไทยสำหรับในด้านการศึกษาปฏิบัติงานประจำของกรมศิลปากร ดังที่กล่าวในเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานปักผ้าเป็นงานที่มีรูปแบบต้องใช้ด้ายปัก แบบปัก ดิ้นปักให้ตรงกับตัวละครจึงเป็นงานที่มีความประณีตบรรจง ผู้ปฏิบัติงานให้เป็นช่างปักผ้าจะต้องใช้การฝึกฝน การใช้การสังเกตและความชำนาญการ อีกทั้งเป็นคนที่มีจิตใจรักและอดทนกับการทำงานในรูปแบบเดิมที่มีได้มีการแลกเปลี่ยนในงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในการฝึกงานดังกล่าวของหน่วยงานกรมศิลปากรได้เปิดโอกาสให้เป็นวิทยาทานโดยฝึกหัดให้กับบุคคลภายนอก และเมื่อผ่านการฝึกฝนจนเป็นผู้ที่มีผลงานดีก็จะได้รับงานไปทำได้ จำกัดในด้านความตั้งใจ ความยากของชิ้นงานและการใช้เวลาาร่วมปีกับการฝึกหัดงานปักดิ้น ปักเลื่อม ผลงานที่ปรากฏจะมีผู้สำเร็จและทำงานได้ปีละ 1-2 คนเท่านั้น

ในบรรดาผู้ที่มีความชำนาญงานปักชุดโขน ละครรำไทย นางสมคิด หลาวทอง หรือคนทั่วไปจะใช้ชื่อเรียกว่า แม่เปี้ยก ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในกลุ่ม

งานด้านนาฏศิลป์ไทย และตั้งบ้านเรือนอยู่ในชุมชนเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้ ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ในย่านบางลำพู ถนนพระสุเมรุ ในอดีตเคยทำงานเป็นช่างปักผ้าโขน ละครให้กับโรงละครแห่งชาติ กรมศิลปากร ซึ่งบ้านพักและโรงละครแห่งชาติอยู่ในเส้นทางที่สามารถเดินทางได้โดยสะดวกเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาได้ออกมาประกอบอาชีพอิสระรับจ้างปักผ้าโขน ละครรำไทย บรรดาลูกค้ายกจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ และบุคคลทั่วไปที่รู้จักในฝีมือความสามารถด้านงานปักได้มาว่าจ้างงานจนไม่สามารถทำได้เพียงผู้เดียว ด้วยเหตุนี้จากเวลาร่วม 10 ปีกับการประกอบอาชีพนี้ได้เป็นต้นแบบให้ความรู้ด้านงานปักผ้ากับคนในชุมชนซึ่งเป็นทั้งเพื่อนบ้านเครือญาติรวม 4 คน เข้ามาฝึกหัดงานเบื้องต้นจนสามารถเป็นช่างปักผ้าเครื่องแต่งกายชุดโขน ละครรำไทยได้ ซึ่งได้นำไปสู่การสร้างงานและให้อาชีพกับคนในชุมชนแห่งนี้ โดยคนกลุ่มนี้พร้อมลูกหลานในชุมชนจะได้รับงานจากแม่เปี้ยกเป็นงานรายชิ้น ซึ่งส่งผลให้คนกลุ่มนี้สามารถนำเงินรายได้จากการรับงานเป็นค่าครองชีพดูแลครอบครัวได้เมื่อกรุงเทพมหานครและกรมธนารักษ์ให้ความสำคัญกับถนนสายวัฒนธรรมบริเวณถนนพระอาทิตย์ทอดยาวมาจรดถนนพระสุเมรุมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 มาจนถึงปี พ.ศ. 2557 ในช่วงเทศกาลปีใหม่จะมีการจัดงานเทศกาลอะเมซิ่งไทยแลนด์ (Amazing Thailand) ไทยนำเสนออันยุคในร่องรอยมรดกไทยในบริเวณนี้ ณ บริเวณสวนสันติชัยปราการ งานปักผ้าชุดโขน ละครได้ถูกนำมาจัดเสนอในงานนิทรรศการและให้ชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้าชมงานได้มีโอกาสฝึกปักผ้า ชื่อสินค้าไทยในยามเย็น โดยเฉพาะในเดือนธันวาคม 2556 และต้นปีใหม่ 2557 งานลักษณะนี้มีผู้สนใจจำนวนมากในการชื่นชมความงดงาม ประกอบกับชุมชนเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้ เป็นชุมชนเก่าแก่ ซึ่งคนในชุมชน

ให้ความเคารพในศาลองค์เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎาเจ้าของที่ดินในสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่หน้าชุมชน จากความเชื่อและความจงรักภักดีในองค์หลวงปู่ส่งผลให้คนในชุมชนจะจัดงานประเพณีเป็นประจำทุกปี การแสดงในงานดังกล่าวส่งผลให้ผู้แสดงของชุมชนเป็นผู้ที่มีชุดแสดงโขน และชุดละครรำเป็นของตนเองและได้ใช้ฝีมือจากคนในชุมชนมาแสดง ซึ่งจะได้รับคำชมว่าชุดเครื่องแต่งกายในวันรำถวายหลวงปู่ของชุมชนเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้ มีความสวยงามด้วยฝีมือและความสามารถของคนในชุมชน การถ่ายทอดความรู้สู่การสร้างอาชีพเพื่อเป็นรายได้ ของ คนในชุมชนและการอนุรักษ์ต้นแบบงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทยให้เหมือนกับต้นแบบของกรมศิลปากร นับเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย อีกทั้งก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านรายได้ให้กับชาวชุมชนเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้ ซึ่งเป็นพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ที่มีการนำเสนอผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมไทยของกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้และสร้างอาชีพงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทยของชาวชุมชนเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้
2. ปัจจัยในการสนับสนุนเพื่อส่งเสริมอาชีพงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทยของชาวเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้ ให้ดำรงอยู่และสืบสานอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยในงานปักเครื่องแต่งกายชุดโขน ละครรำไทยในชุมชนเขียนนิवासน์ ทรอกไก่อแจ้ กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอนสาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ซึ่งจะให้ความสำคัญการถ่ายทอดความรู้งานปักเครื่องแต่งกายชุดโขน ละครรำไทย จากรูปแบบของกรรมศิลปการมาสู่การสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน และชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ดำรงรักษารูปแบบงานปักที่เป็นไปตามแบบต้นฉบับของกรรมศิลปการ อันเป็นประโยชน์แก่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและก่อให้เกิดอาชีพการรักษามรดกวัฒนธรรมไทยในพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ของเกาะรัตนโกสินทร์ การศึกษาในเรื่องนี้จะไม่ทำการวิพากษ์วิจารณ์ในความงดงามของผลงานซึ่งเป็นความรู้เฉพาะด้านศิลปกรรมไทยและความสามารถเฉพาะบุคคล

การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีประกอบแนวคิดของ Donald Ligthjr และ Snzaanne Keller ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแผนรองรับและมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ที่ให้ความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงจากภายในและภายนอก นอกจากนี้ การศึกษาจะสัมพันธ์กับทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวกับการเสริมแรงในการอธิบายว่า พฤติกรรมที่นำผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาตามความต้องการ 5 ด้านดังความเห็นของมาสโลว์ (Maslow) จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อคงความอยู่รอดและความก้าวหน้าของมนุษย์ (รังสรรค์ ประเสริฐ, 2548, 91 และนิตยา เงินประเสริฐศรี, 2540, 3) ในงานปักผ้าเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำไทย จะสัมพันธ์กับงานวิจัย 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งการอนุรักษ์จะคงรักษาความงดงามในรูปแบบเดิมของโบราณสถานรวมถึงสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อความสวยงามแบบ

ทรงคุณค่าในความเป็นไทยดังปรากฏในงานศึกษาปีหมา มีคลองธรรม (2539) บทความเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพระบรมมหาราชวังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จากการสอบถามข้าราชการในราชสำนักกลุ่มนี้ จะให้ความสำคัญในด้านการดูแลรักษาความงดงามของอาคารสถาน และสิ่งแวดล้อมบริเวณพระบรมมหาราชวังให้คงอยู่ในสภาพเดิมสืบต่อไป (เรื่องแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542)) ศึกษาการรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่นับตั้งแต่การเฝ้าระวัง การจัดกิจกรรม การจัดเงินสนับสนุน การประสานกับผู้รู้เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ชุมชนให้ความสำคัญสูงสุด งานศึกษาของเอกประวัติ เสมติ (2541) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชน นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ และจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ เป็นสื่อสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกโบราณสถาน **กลุ่มที่สอง** การอนุรักษ์งานศิลปกรรมในการศึกษาของจิรวรรณ พิระสันต์ และคณะ (2553) เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในเขตพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยทำการวิจัยในชุมชน 4 ชุมชนที่ประกอบอาชีพในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา พบว่าผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ร่วมสมัย กรณีศึกษา กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบางไทรต พบว่าผู้บริโภคจะเป็นสุขภาพสตรีและนิยมซื้อเครื่องเบญจรงค์ เพื่อเป็นของฝาก งานศึกษาของวินัย หมั่นคติธรรม และวิทยา เมฆขำ (2549) เรื่องสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นงานศิลปหัตถกรรมโลหะกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่า เพศหญิงอายุเฉลี่ยประมาณ 50 ปีขึ้นไป มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป จะเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในงานภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยมีปัจจัยสนับสนุนในด้านภูมิหลังของท้องถิ่นที่ส่งผลในการสืบทอดองค์ความรู้ในการผลิตงานศึกษาเรื่องนี้ มีข้อเสนอแนะในชุมชนยังคงอนุรักษ์ภูมิที่ยั่งยืน งานศึกษาของกรองแก้ว แรงเพชร (2549) เรื่ององค์ประกอบการแสดงลักษณะพรเทพพรทวิ พบว่า การแสดงละครมีรูปแบบเฉพาะด้านดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง การร้อง การเจรจา ตลอดจนเครื่องแต่งกาย แสงสี ความประณีตในความไพเราะงดงามที่สืบสานแก่ลูกหลาน ยังคงดำรงสืบต่อไป โดยเฉพาะเพลงราตรีเกลิงเป็นผลงานที่ดีต่อวงการดนตรีไทยซึ่งสมควรแก่การอนุรักษ์สืบต่อไป

วิธีการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานวิจัยเรื่องนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจาก

1. การศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการแสดงโขน ละครรำไทย และเอกสารของกรมศิลปากรซึ่งเกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกาย ละครยืนเครื่องโขนและละครรำ
2. การสัมภาษณ์เชิงลึกนางสมคิด หลาวทอง (แม่เปี้ยก) ผู้เป็นต้นแบบในการประกอบอาชีพงานปักผ้าชุดโขน ละครรำและบุคคลที่เป็นทีมงาน 4 คน
3. การสัมภาษณ์บุคคลที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ไทยและผู้เคยว่าจ้างงานปักชุดโขน ละครรำไทยของชุมชนเขื่อนนิวาสน์
4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นนักศึกษาสาขาการจัดการทางวัฒนธรรมจำนวน 5 คน ในภาคเรียนที่ 1/2556 (สิงหาคม 56 - ธันวาคม 56)

ผลการวิจัย

งานปักผ้าชุดเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำของไทยมีความสัมพันธ์กับการแสดงโขน - ละครรำ

ของไทยอันเป็นงานศิลปะการแสดงที่มีรูปแบบซึ่งเป็นแบบแผนเฉพาะและกำหนดเป็นจารีตในการแสดงที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณี เครื่องแต่งกายหลักซึ่งใช้ในงานแสดงโขน ละครรำของไทยเรียกว่า ยืนเครื่อง จะเป็นการบ่งบอกผู้แสดงว่าเป็นใคร ยืนเครื่องพระ ยืนเครื่องนาง ซึ่งจะมีเครื่องทรงสืบสานตามยุคสมัย การแต่งกายยืนเครื่องเป็นการแต่งกายเลียนแบบเครื่องต้นเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์

องค์ประกอบของเครื่องแต่งกายฝ่ายพระ ฝ่ายนาง ยืนเครื่องฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง จะมีรูปแบบมาตรฐานเพื่อบ่งบอกฐานะของตัวละคร (กรมศิลปากร, 2550, 100-116) นอกจากนี้ในการใช้สีสำหรับเครื่องแต่งกายโขนและละครรำ มีดังนี้

1. แต่งตามจารีต โดยกำหนดตามแม่สีเป็นหลัก คือ พระเอก นางเอก หรือตัวเอก จะใช้สีแดง เขียว เหลือง ส่วนพระรอง นางรอง ใช้สีขั้นที่สอง คือ ชมพู ฟ้า เหลือง ตัวพ่อ และตัวแม่ ใช้สีหนัก คือ น้ำเงิน เขียว ม่วง
2. แต่งตามบท ขึ้นอยู่กับบทและตอนที่จัดแสดงในแต่ละครั้ง ที่อาจจะมีการกล่าวถึงลักษณะหรือสีเครื่องแต่งกายของตัวละคร ที่กำหนดอยู่เฉพาะในบทหรือตอนนั้นๆ
3. แต่งตามสีกาย ที่กำหนดไว้ในโขนหรือละครแต่ละเรื่อง เช่น พระรามสีเขียว พระลักษมณ์สีเหลือง หรือพระสังข์สีเหลืองทอง เป็นต้น
4. แต่งตามชื่อ โดยเฉพาะชื่อของตัวละครในละครแต่ละเรื่อง เช่น สุวรรณหงส์ ศรีสุวรรณ ปิ่นทอง จะใช้สีเหลือง เป็นต้น

นอกจากเรื่องสีแล้ว ในส่วนเครื่องนุ่งห่มของการแต่งยืนเครื่องทั้งฝ่ายพระ ฝ่ายนาง ฝ่ายยักษ์ และฝ่ายลิง ยังแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นผ้าที่ไม่มีมีการปัก ซึ่งได้แก่ “ผ้านุ่ง” และส่วนที่เป็น “ผ้าปัก” ซึ่งมีอยู่หลายชิ้น แต่ละชิ้นมีข้อกำหนด

ในการวางลายสำหรับปัก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น “ลายไทย” โดยมีการเรียกชื่อตัวลาย และกรรมวิธี ในการปักเครื่องโขน ละคร โดยเฉพาะ ดังนี้

ลายหนูน หรือลายดิน เป็นชื่อที่ใช้เรียก กรรมวิธีในการปักแบบหนึ่งที่ทำให้ลายหนูนขึ้น การเขียน “ลายไทย” สำหรับการปักเครื่องโขน ละครประเภทนี้ คือ การเขียนลายให้แบ่งออกเป็น ส่วนๆ ไม่ต่อเชื่อมกันตลอดตัวลาย เพื่อให้ง่าย ต่อการปัก ซึ่งเป็นการปักแบบ “หนูน” ให้ตัวลายหนูนขึ้น เล็กน้อยไม่แบนราบ วัสดุที่นำมาใช้ในการปักลาย หนูน ได้แก่ ดินข้อ (ตัดล่อมตัวลาย) ด้ายฟอก (หนูนตัวลายให้หนูน) ดินโปรง ดินมัน หรือดินด้าน แล้วแต่ความเหมาะสมกับลวดลายที่จะใช้ โดยมีการ ปักทึบเดินเป็นเส้นเกลียว เพื่อเชื่อมรอยต่อระหว่าง สีพื้นผ้ากับสีขลิบริม และแบ่งช่องบรรจุตัวลาย ส่วนตัวลายที่นิยมนำมาปักได้แก่ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายหน้าสิงห์ ลายกนกเปลว ลายประจำยาม ลายดอก ลายเถา ทั้งนี้อาจปักเสริมเพื่อความงาม ด้วยเลื่อม ลูกปัด เพชร พลอย ตลอดจนไหมสีต่างๆ

ลายเลื่อม หรือลายป่า เป็นชื่อที่ใช้เรียก กรรมวิธีในการปักเดินเส้น ปักลูกโซ่ หรือปักทึบ โดยใช้ลวดลายประเภท “ลายเครือเถา” ที่มีดอกไม้ ใบไม้อยู่ในลวดลาย วัสดุที่นำมาใช้ในการปักลาย เลื่อม ได้แก่ ดิน เลื่อม ไหมสี ปักแมลงทับ ลูกปัด เพชร พลอย บางครั้งอาจมีการสอดเสริมลาย ด้วยผ้าตัดแบบเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ ใบบัว ดอกบัว ผีเสื้อ ฯลฯ การปักลายเลื่อม มีความสำคัญ ตั้งแต่การวางลวดลาย การเลือกใช้วัสดุในการปัก และฝีมือในการปักให้งามเหมือนงานเขียน

ในการปักเครื่องโขนละครของช่างโบราณ อาจใช้ทั้งลายหนูน และลายเลื่อม ผสมผสานกันไป เพื่อไม่ให้ลวดลายมีลักษณะบางเบาเกินไป หรือมี ลักษณะแข็งกระด้างเกินงาม สำหรับการปัก เครื่องแต่งกายยืนเครื่องในปัจจุบัน โดยเฉพาะ

ตัวเอกของโขน คือ พระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ นางสีดา ฯลฯ นิยมปักลายหนูนมากกว่า สำหรับ ลิบแปดมงกุฎ ลิงพญา เสนายักษ์ และยักษ์ต่างเมือง นิยมปักลายเลื่อม (กรมศิลปากร 2550, 117)

องค์ประกอบส่วนที่เป็นผ้าปักของฝ้าย ตัวพระ ยักษ์ และลิง ได้แก่ สนับเพลลา รัตสะเอว ห้อยข้าง ห้อยหน้า ห้อยหลัง ตัวเสื้อ อินทรธนู กนกแขน รัตอก กรองคอ

องค์ประกอบส่วนที่เป็นผ้าปักของฝ้ายนาง (นาง นางยักษ์) ได้แก่ ผ้าหม่นนางสองชาย ผ้าหม่น นางผีนใหญ่ ผ้าหม่นนางยักษ์ นวมนาง

องค์ประกอบส่วนที่เป็นผ้าปักของการแต่ง ยืนเครื่อง ผ้าที่ใช้เป็น “ภูเขา” ในการแต่งกายยืน เครื่องทั้งฝ้ายพระและฝ้ายนาง ปัจจุบันนิยมฝ้ายก เนื้อหนาจากอินเดียขนาดมาตรฐาน 36 นิ้ว x 126 นิ้ว มีลายเชิงสองข้าง สีของผ้าปักมักใช้ตามสีขลิบริม ของเสื้อตัวพระหรือขลิบริมของตัวผ้าหม่นนาง

องค์ประกอบเบ็ดเตล็ดของการแต่งยืน เครื่อง ส่วนใหญ่มักเป็นชิ้นส่วนพิเศษที่เป็นผ้าปัก เพิ่มเติมเพื่อเน้นลักษณะ หรือเน้นชาติพันธุ์ของ ตัวโขน ตัวละคร เช่น ปีกและหางครุฑ ปีกและหาง กิณรี ปีกและหางนกยูง หางมัจฉา หางวานร เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2550, 116-129)

สำหรับกลุ่มงานปักผ้าเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำ ซึ่งกลุ่มงานของชาวเขียนนิवासน์ ทรอกไถ้แจ้ โดยมีแม่เปี้ยกเป็นหัวหน้างานพร้อมด้วยทีมงาน ได้แก่ นางวรรณนา (แม่โต่ง) นายชัยชนะ รุ่งแจ้งศรี (ลุงเอ๋) นางวิลาภ ช่วงจันทร์ (แม่ต้อย) สามารถ ทำงานปักได้ทั้งลายหนูนและลายเลื่อมพร้อมการ อนุรักษ์งานปักผ้าตามมาตรฐานของกรมศิลปากร ซึ่งวิธีการดำเนินงานมีดังนี้

1. การปฏิบัติงานในงานปักเครื่องแต่งตัวโขน ละครรำของชาวชุมชนดำเนินการตามวิธีการปัก เครื่องละคร

1.1 เริ่มตั้งแต่งานเขียนลาย ผูกลาย ให้สวยงาม และสะดวกในการปัก งานปักลายหุ่น คือการปักที่บิดเดินเกลียว

1.2 ซึงสะตั้งด้วยผ้าที่ต้องการปักลวดลาย ลงบนผ้าหรือกระดาษลอกลาย เนาลายกับผ้า ที่ต้องการปัก

1.3 ล้อมลายด้วยดินข้อ ตัดดินข้อ ตามลายที่ลอกไว้บนผ้า

1.4 หุ่นลายภายในลายที่ล้อมดินข้อ ใ้หุ่นสูงเป็นหลังเต่าด้วยด้ายที่ทำมาจากฝ้าย

1.5 ปักดินโปร่ง หรือดินมัน ดินด้าน ให้เหมาะสมกับลาย

1.6 แต่งลายให้ดูสวยงามยิ่งขึ้นด้วยเลื่อม ลูกปัด เพชร พลอย เป็นต้น

2. ในการปักลายเลื่อมหรือลายป่า ผู้ปัก จะต้องดูลายเป็น สามารถถ่ายทอดงานปักให้ออกมา เหมือนงานเขียนได้สวยงาม (ชวลิต สุนทรนนท์ และคณะอื่น ๆ, 2547, 232) งานชิ้นตอนนี้นำหน้า งานจะคุมเข้มในคุณภาพด้วยตนเอง

งานปักที่ชาวชุมชนสามารถปักลายกระจัง ตาอ้อย ลายกรองคอตัวพระ กนกปลายแขน อินทรธนู สนับเพลตตัวพระ ห้อยหน้า ห้อยข้าง กรองคองาง ผ้าหม่นาง ซึ่งในงานเครื่องแต่งกาย ในแต่ละชุดจะมีลายปักเฉพาะ

3. ช่างปักจะต้องเรียนงานปักและสามารถ ทำได้ตั้งแต่งานเริ่มต้นจนถึงขั้นสุดท้าย โดยผู้ทำงาน จะได้รับงานจากแม่เปี้ยกและรับค่าตอบแทนตามที่ แม่เปี้ยกเป็นผู้จัดให้ ตลอดระยะเวลาที่ทำงานมาร่วม 10 ปี ชาวชุมชนกลุ่มนี้มีงานทำมาโดยตลอดและมี มากยิ่งขึ้น ซึ่งแม่วรรณา นิมประเสริฐ กล่าวว่า งานมีมาก ทำงานได้ไม่ทันกับความต้องการของ ผู้มาว่าจ้าง แม่เปี้ยกเข้าโรงพยาบาลไปลอกตา งานปักทุกชิ้น แม่เปี้ยกจะคุมคุณภาพอย่างเข้มงวด เพื่อรักษาชื่อเสียงในผลงาน (คำสัมภาษณ์ 28

ธันวาคม 2556) กลุ่มที่มาว่าจ้างงานปักส่วนใหญ่ จะเป็นกลุ่มครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทย โดยจะนำผ้า มาให้ปัก และตกลงราคาค่าปัก ซึ่งการตกลงราคา ได้ใช้หลักไมตรีสัมพันธ์ สำหรับวัสดุในการใช้งานปัก แต่ละชุดจะรับวัสดุติดมาจากแม่เปี้ยกโดยมีแหล่ง ขายในตลาดอินเตีย พาหุรัต ร้านประจำที่จำหน่าย ดินปักชุดโชน ละครรำ จะเป็นที่รู้จักกันในวงการ ได้แก่ ร้านลักษมี ร้านจงสวัสดิ์ ร้านโชคศิษย์ ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกลูกไม้

งานปักแต่ละชิ้นจะต้องวางแผนอย่าง รอบคอบในการใช้วัสดุเพื่อใช้ในงานปัก ทั้งนี้ เพื่อจะได้ใช้ดินสีเดียวกัน ซึ่งจะมีความสวยงาม เนื่องจากดินที่ใช้ในบางมัดจะมีสีอ่อนแก่กว่ากัน แม้จะเป็นเพียงเล็กน้อยก็จะบดบังความสวยงาม ของงานปักชุดโชน ละครรำได้ ประกอบกับราคาสินค้าจะมีราคาสูงขึ้น ผู้ปักผ้าจะต้องคำนวณดินปักเลื่อมในจำนวนที่เพียงพอและระมัดระวังมิให้ งานปักถูกแกะแบบหรือมีข้อตำหนิ

ถ้าหากมีการใช้งานปักไม่ถูกต้องในลาย สี ผู้ปักจะต้องทำงานชิ้นใหม่ ซึ่งจะทำให้สูญเสียทั้งเวลา และค่าใช้จ่าย การทำงานปักผ่านนอกจากจะมีความจริงจังกับงานที่รับปักแล้ว ผู้ปักผ้าจะต้องเรียนรู้ การใช้เทคนิคเสริม ซึ่งทำให้งานดูสวยงามร่วมกับการพัฒนาฝีมือของตนเองให้เป็นไปตามต้นแบบงานปักของกรมศิลปากร ทั้งนี้เพื่อจะได้นำไปใช้ในงานแสดงโชน ละครรำได้อย่างถูกต้อง แม้ว่าช่างปักที่เรียนงานจากแม่เปี้ยกจะมีความสามารถในการทำงาน แต่ด้วยชื่อเสียงในงานปักของแม่เปี้ยกนี้ ผู้คนภายนอกได้ให้ความไว้วางใจ จึงทำให้แม่เปี้ยก ยังคงเป็นที่รู้จักในวงการปักผ้าโชน ละครรำ เมื่อผู้คนเดินเข้าสู่ชุมชนก็จะมาพบกับแม่เปี้ยก ส่วนบุคคลอื่นๆ ยังมีได้เป็นที่รู้จักของคนในวงการงานแสดงโชน ละครรำ และแม่เปี้ยกจะยึดมั่น ในงานปักผ้าซึ่งเป็นไปตามแบบฉบับจาก

กรมศิลปากรเท่านั้น โดยที่จะไม่ยอมรับงานปักแบบ แตกต่างไปจากงานโชน ละครรำ การอนุรักษ์ รูปแบบงานปักจึงเป็นข้อตระหนักของทีมงานปัก ของชุมชนเขียนนิवासน์ แม้ว่ากลุ่มงานปักจะเป็น ผู้สูงอายุโดยมีอายุอยู่ในกลุ่มอายุ 60-70 ปี คนกลุ่มนี้ จะทำงานทุกขั้นตอนด้วยตนเอง บางโอกาสจะมี ลูกหลานในชุมชนอาสาช่วยงานแต่ในที่สุดบรรดาลูกหลานต่างเห็นทางและหางานอื่นทำแทน โดยมี เหตุผลว่า “งานช้า ๆ น่าเบื่อ” ในที่สุดบรรดาหนุ่มสาวของชุมชนได้ช่วยงานเบื้องต้น และไม่สามารถ เข้าร่วมกับกลุ่มงานปักในชั้นปัก จึงทำให้ การดำเนินงานยังไม่ขยายกว้างไปสู่กลุ่มคนในชุมชน ซึ่งอยู่ในวัยทำงาน

นอกจากนี้กลุ่มคนซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพ งานปักผ้าโชน ละครรำในชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่อแจ้ ซึ่งร่วมงานกับแม่เปี้ยกยังเป็นที่รู้จัก ของคนภายนอกที่ประสงค์จะจ้างงานปักผ้าดังกล่าว นี้ค่อนข้างน้อย จึงไม่สามารถรับงานโดยตรงได้ แม่เปี้ยกยังคงเป็นชื่อที่ลูกค้ารู้จัก และมีความไว้วางใจในฝีมืองานปักและราคาที่รับงาน ในช่วงเวลานี้ยังใช้ชื่อของแม่เปี้ยกเป็นตัวแทนของชาวชุมชน สำหรับการเตรียมการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อประกอบ อาชีพงานปักผ้าชุดโชน ละครรำไทย ให้เป็นงาน อาชีพหนึ่งของชุมชนเป็นสิ่งที่คนในชุมชนจะต้อง ร่วมคิดพร้อมวางแผนและดำเนินงานในช่วงเวลา ปัจจุบันนี้

ปัจจัยที่จะสนับสนุนเพื่อส่งเสริมอาชีพงานปักชุดเครื่องแต่งตัวโชน ละครรำไทยของชาวชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่อแจ้ ให้ดำรงอยู่และสืบสาน อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. พื้นที่ของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการจัดงานทำบุญประเพณีวันขึ้นปีใหม่โดยชาวชุมชน จัดการแสดงโชนและละครรำไทยโดยลูกหลานของชาวชุมชนที่เข้ามาเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์

และฝึกหัดการรำไทยมาตั้งแต่วัยเด็ก จำนวน 10 คน จะทำการฝึกซ้อมกันเองเพื่อรำถวายหลวงปู่ อันเป็นพระนามของสมเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เจ้าของพื้นที่แห่งนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 1 และมีการแสดงโชนเพื่อถวายร่วมพิธีบวงสรวงงานประจำปีของชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ 10 ไร่ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีบ้านจำนวน 100 หลังคาเรือน จำนวนคน 1,400 คน ปัจจุบันที่ดินทั้งหมดเป็นพื้นที่เช่าจากสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ในช่วงเวลาร่วม 5 ปีนี้หน่วยงานของรัฐได้ใช้พื้นที่ถนนพระอาทิตย์และถนนพระสุเมรุ เป็นงานนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมไทยในถนนสายวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้งานปักผ้าชุดโชน ละครรำไทยของชุมชนเขียนนิवासน์ ตรอกไก่อแจ้ ได้นำมาเผยแพร่สู่สังคมภายนอก การใช้โอกาสการเป็นพื้นที่เก่าแก่สามารถดำเนินการขยายผลในวิชาชีพงานปักชุดโชน ละครรำไทยได้

นอกจากงานสาธิตงานปักดิน ปักเลื่อมที่ชุมชนนำเสนอในโอกาสนี้ ชุมชนสามารถทำการประชาสัมพันธ์อาชีพงานปักผ้าชุดโชน ละครรำไทยได้ ในลักษณะของการนำความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนให้บุคคลภายนอกได้รู้จักเป็นผลดีกับการส่งเสริมอาชีพของชุมชน

2. การได้รับการยอมรับในคุณภาพงานปักชุดโชน ละครรำไทยจากลูกค้าหลักคือ ครู นักศึกษา นักเรียน วิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งเคยรู้จักกับแม่เปี้ยก และไว้วางใจในฝีมืองานของแม่เปี้ยก ผู้นำงานปักผ้าชุดโชน ละครรำไทย มาเป็นอาชีพหนึ่งให้กับคนในชุมชน 4 คน ได้ใช้อาชีพดังกล่าวนี้เลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้การเข้าชมวัดในคุณภาพของงานปัก ที่ถูกต้องตามลักษณะตัวละคร และการแสดงของกรมศิลปากร การที่คนในชุมชนมีความตั้งใจในการทำงานปักเครื่องแต่งกายชุดโชน

ละครรำไทย ในรูปแบบงานที่ถูกต้องตามข้อกำหนดของกรมศิลปากรและเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทยให้ดำรงสืบไป

3. ความซื่อสัตย์ของกลุ่มผู้ทำงานปักผ้าโขนละคร ผู้เป็นหลักในการทำงานตั้งแต่แม่เปี้ยก, แม่โต้ง, ลุงเอ๋, แม่ต้อย ทุกคนมีคติในการทำงานให้ยึดถือความสวยงามถูกต้องและมีความซื่อสัตย์จะไม่กระทำการผลิตงานที่ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของกลุ่มงานนี้ อีกทั้งยังรักษาราคาค่าปักเป็นค่าที่เรียกจากลูกค้าในราคามิตรไมตรี

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาในเรื่องนี้พบว่า ความสามารถของผู้ที่มีความชำนาญการด้านงานปักผ้าโขนละครรำของไทยยังเป็นงานที่สำคัญในงานนาฏศิลป์และงานศิลปกรรมไทย การยึดมั่นในรูปแบบการปักผ้าโขนละครรำเพื่อการอนุรักษ์มรดกศิลปกรรมไทยนับเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ ซึ่งต้องใช้เวลาเพื่อฝึกฝนด้านความรู้ ความสามารถ ความตั้งใจและความรักในงานศิลปกรรมไทย นับเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ถ้าหากจะกระตุ้นให้กับคนรุ่นใหม่โดยนำความรู้ในเรื่องเผยแพร่ให้กับสถานศึกษาของกรมศิลปากรและหน่วยงานทั่วไปร่วมกับการฝึกหัดงานให้กับคนรุ่นใหม่ในชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานควบคู่กับการอนุรักษ์ของคนรุ่นเก่าในการฝึกปักดินเงิน ดินทอง โดยฝึกหัดงานปักในรูปแบบไทยและจำหน่ายเป็นสินค้าของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสในการสร้างรายได้เบื้องต้นให้เป็นแรงจูงใจซึ่งจะเปิดโอกาสการฝึกงานเบื้องต้นร่วมกับการทำงานปักในแนวทางอนุรักษ์ของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนที่มีความชำนาญการแล้วการทำงานในลักษณะนี้จะส่งเสริมด้านอาชีพและขยายงานด้านอนุรักษ์งานปักผ้าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

จากแนวคิดในการอนุรักษ์งานปักผ้าโขนละครและปัจจัยสนับสนุนสืบสานงานด้านงานปักผ้าชุดโขนละครรำไทยทั้งหมดของชาวชุมชนเขื่อนนิวาสน์ตรอกไก่แจ้ เป็นงานที่สอดคล้องกับงานศึกษาของกรองแก้ว แรงเพชร เรื่ององค์ประกอบการแสดงลิเกคณะพรเทพ พรทวี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดศิลปกรรมการแสดงมาจากบิดา มารดา สั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลายาวนาน เมื่อมีการสืบสานงานแสดงลิเก คณะลิเกได้คงให้การอนุรักษ์พิธีกรรม การไหว้ครู การเคารพต่อผู้อาวุโส การขับร้องที่มีความไพเราะตามแบบต้นฉบับ งานศึกษาวิจัยเรื่องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปกรรมโลหะในกรุงรัตนโกสินทร์ ของ วินัย หมั่นคติธรรม และวิทยา เมฆขำ 2529 พบว่าเพศหญิง 50 ปีขึ้นไปจะเป็นกลุ่มที่ทำงานด้านอนุรักษ์งานศิลปกรรมหัตถกรรมโลหะในชุมชนบ้านตีทอง โดยได้รับความรู้จากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน จะเป็นแรงบันดาลใจให้สืบทอดงานช่างสืบไปในอนาคต งานศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยจำนวน 4 ชุมชนยังคงเจริญอยู่ในมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชุมชนและสานต่อนวัตกรรมใหม่เพื่อการท่องเที่ยวด้านศิลปกรรม งานศึกษาของ กุลธิดา มังกรไชยา การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชุมชนบ้านบุ ในการผลิตขันลงหิน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน 2551 พบว่าองค์ความรู้ในการทำขันลงหินมีอายุนานกว่า 200 ปี ยังมีความสำคัญกับการผลิตของคนยุคปัจจุบัน โดยจะปรับในด้านของรูปแบบ การประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเป็นสินค้าส่งออก งานศึกษาของ ณิชชา เข้มเจริญ งานศึกษาเรื่อง การผลิตและการตลาดเครื่องเบญจรงค์ของกลุ่มสตรีสหกรณ์ กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์พัฒนาบางไทร 2548 พบว่าองค์ความรู้ด้าน

การผลิตเครื่องเบญจรงค์ยังคงความสำคัญโดยจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับรายได้ของผู้ซื้อ และสวนจตุจักรเป็นแหล่งขายที่ได้รับความนิยมด้านการซื้อขาย งานศึกษาของวิโรจน์ ตั้งสกุล งานศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศึกษากรณีเครื่องทองลงหินชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 2527 พบว่าภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเครื่องทองลงหินเป็นปัจจัยสำคัญในด้านความสามารถในการผลิต เมื่อมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแล้ว ได้นำการพึ่งตนเองด้านเงินทุนซึ่งส่งผลให้เกิดความยั่งยืนต่อสินค้าของชุมชน งานทั้งหมดสอดคล้องกับงานศึกษาของ ชิตสุภาวค์ อังสวานนท์ 2551 ศึกษาเรื่องการศึกษาศิลปะศิลปกรรมของการพัฒนาองค์กรต่อรูปแบบของนาฏศิลป์ไทย (พ.ศ. 2495 – 2549)

พบว่ารูปแบบนาฏศิลป์ไทยมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้นาองค์กร นโยบายให้อำนาจแก่ผู้เชี่ยวชาญในการควบคุมการแสดงในองค์กร

ข้อเสนอแนะ

ในการอนุรักษ์และส่งเสริมอาชีพงานปักผ้าเครื่องแต่งตัวชุดโขน ละครรำไทย ในชุมชนเขียนนิเวศน์ ทรอกไถ่แจ้ กรุงเทพมหานคร สมควรให้การฝึกฝนด้วยการสร้างแรงจูงใจให้กับกลุ่มวัยทำงานในชุมชนได้เข้ามาฝึกงานระดับง่ายไปสู่ระดับที่สามารถประกอบอาชีพเพื่อทดแทนบุคลากรกลุ่มเดิม การถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดสามารถจัดเก็บเป็นเอกสารระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ โดยที่ชุมชนจะต้องฝึกกำลังในเครือข่ายของตนเองและทำการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกเพื่อดำรงอาชีพงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทย ให้สืบสานเป็นงานชุมชนแห่งนี้

บรรณานุกรม

- กุลธิดา มังกรไชยา. (2551). **ภูมิปัญญาชุมชนบ้านบุในการผลิตชั้นลงหินเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน**. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กรองแก้ว แรงเพ็ชร์. (2549). **องค์ประกอบการแสดงลิเก พรเทพ พรทวี**. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จีรพัฒน์ พีระสันต์และคณะ. (2553). **การพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกในเขตพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย**. กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชวลิต สุนทรานนท์ บรรณาธิการ. (2547). **การแต่งกายละครและการพัฒนาการแต่งกายยืนเครื่องละครใน กรมศิลปากร**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ชวลิต สุนทรานนท์ บรรณาธิการ. (2550). **กรณีศึกษาและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกายยืนเครื่องโขน-ละครรำ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- ชิตสุภางค์ อังสวานนท์. (2551). การศึกษาอิทธิพลของการพัฒนาต่อรูปแบบนาฏศิลป์ไทย. ปรินญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัชชา เข็มเจริญ. (2524). การผลิตและการตลาดเครื่องเบญจรงค์ของกลุ่มสตรีสหกรณ์: กรณีศึกษา กลุ่มสตรีพัฒนาบางไทร. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2540). ทฤษฎีองค์การ: แนวทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: เชิดชูบูรณาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปัทมา มีคลองธรรม. (2539). การอนุรักษ์ศึกษาแวดล้อมในพระบรมมหาราชวังในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. วิทยานิพนธ์ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2548). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- เรืองแสง ทองสุขแสงเจริญ. (2542). การรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่ง โบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปรินญาศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วินัย หมื่นคติธรรม และวิทยา เมฆขำ. (2549). สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปหัตถกรรมโลหะ กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วิโรจน์ ตั้งสกุล. (2547). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา เครื่องทอง ลงหินชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- เอกประวัติ เสมดี. (2541). ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดการสภาพแวดล้อมบริเวณ โบราณสถาน : ศึกษากรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปรินญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.